

Виборчі системи: проблема вибору оптимальної моделі виборчої системи для України

Ірина Федорій

ІНЕМ, Національний університет "Львівська політехніка", УКРАЇНА, м.Львів, вул.С.Бандери, 12,

The peculiarity of main electoral systems are analyzed in this article. Author also studied preferences and defects of electoral systems and gave recommendations for improvement electoral system of Ukraine.

Ключові слова – election, electoral system, electoral campaign.

Одним із способів формування народом органів державної влади та місцевого самоврядування є вибори. Вільні вибори є однією з основних ознак демократичності будь-якого суспільства. Важко уявити собі демократичну країну, в якій не існує виборів. Вибори дають змогу народу формувати владу, здійснювати контроль за виконанням її функцій.

Результати голосування, представництво політичних сил в органах державної влади, а, відповідно, і напрямки державної політики залежать не лише від ідеологічних орієнтацій і уподобань виборців, а і від типу виборчої системи, яка застосовується у тій чи іншій країні. Ця проблема є особливо актуальна для України, яка знаходиться на етапі побудови демократичного політичного режиму. Історично склалося так, що в Україні мали місце і мажоритарна, і змішана, і пропорційна системи, проте жодна з них не стала ключовою для країни. Важливість вибору оптимальної виборчої системи постало гостро, тому розглянемо детальніше кожен із систем, проаналізуємо усі їх переваги та недоліки, та зробимо висновки, яка система є найбільш оптимальною для України.

Одним Виділяють три основні різновиди виборчих систем – мажоритарну, пропорційну і змішану.

1. Мажоритарна (лат. majorite – більшість) – система визначення результатів виборів, завдяки якій депутатські мандати (один або кілька) від округу одержують тільки ті кандидати, які отримали встановлену законом більшість голосів, а всі інші кандидати вважаються необраними. Тут головним суб'єктом виборів є особа (кандидат). Для мажоритарної виборчої системи характерний, як правило, поділ країни на одномандатні виборчі округи. Хоч в деяких країнах використовують і багатомандатні виборчі округи. В одномандатних округах голосують, як правило, персоналізовано, у багатомандатних – як за певних осіб, так і за партійними списками. Багатомандатні округи є в США, Японії, Росії.

Залежно від способу встановлення переможця виділяють:

Мажоритарну систему абсолютної більшості, при застосуванні якої переможцем стає той кандидат, який набрав більше 50 % голосів виборців (діє своєрідна формула – 50 % + 1 голос). У випадку, коли жоден з кандидатів не набрав абсолютної більшості

голосів, проводиться другий тур виборів, в якому беруть участь два чи більше кандидати, що набрали найбільше голосів виборців, або ж подолали встановлену законом межу голосів. Перевага системи – в її потенційному демократизмі: вона враховує інтереси більшості виборців, хоча голоси виборців, поданих проти, знову ж втрачаються. Недоліком системи є її не результативність, оскільки вона передбачає, як правило, повторне голосування або повторні вибори. Оскільки активність виборців у другому турі помітно знижується, законодавство часто не встановлює ніяких бар'єрів, що мають місце при першому турі голосування.

Мажоритарну систему відносної більшості, при застосуванні якої переможцем стає кандидат, який набрав найбільшу кількість голосів по відношенню до інших кандидатів, але не обов'язково більше половини. Ця система досить результативна. Тут голосування відбувається в один тур. Як правило, не встановлюється обов'язковий мінімум участі виборців у голосуванні. Недоліком мажоритарної системи відносної більшості є те, що вона не дає врахувати інтереси всіх виборців округу, бо кандидат може бути обраним абсолютною меншістю виборців, хоча і відносною їх більшістю на момент голосування, за таких умов голоси виборців, що голосували проти обраного депутата пропадають.

Мажоритарну систему кваліфікованої більшості, при застосуванні якої кандидату потрібно набрати встановлену законом кваліфіковану більшість (як правило, 2/3 чи 3/4) голосів виборців. Застосовується дуже рідко через високу нерезультативність.

Переваги мажоритарної виборчої системи:

- 1) наявність постійного зв'язку між кандидатом і виборцями округу;
- 2) виборці голосують за конкретну людину, яку можуть оцінити (відбувається персоналізація виборів);
- 3) потенційний демократизм, оскільки переможця підтримує більшість виборців;
- 4) простота у підрахунку голосів;
- 5) можливість контролю за діяльністю депутата, персональна його відповідальність перед виборцями;
- 6) праця депутата в інтересах виборців округу.

Недоліки мажоритарної виборчої системи:

- 1) значна розбіжність між кількістю отриманих голосів та кількістю депутатських мандатів, тобто, викривлення результатів голосування;
- 2) неврахування голосів значної кількості виборців;
- 3) велика можливість для здійснення тиску на виборців, маніпуляцій та фальсифікацій;
- 4) в парламент потрапляють лише великі політичні партії, що, в свою чергу перешкоджає розвитку малих і середніх партій.

2. Пропорційна (лат. *proportionalis* – співрозмірний) – система, за якої депутатські мандати розподіляються між партіями пропорційно кількості голосів виборців, отриманих кожною з них в межах виборчого округу. При застосуванні цієї системи округи завжди багатомандатні.

За впливом виборця на розташування кандидатів у списку розрізняють такі види пропорційної системи:

1) із жорсткими списками (виборець голосує за партію в цілому і не може вплинути на розташування кандидатів);

2) з напівжорсткими списками (передбачає для виборця можливість голосувати як за список в цілому, так і віддавати перевагу певному кандидату);

3) з преференціями (виборець не лише голосує за список, але і віддає голоси кандидатам із списку у порядку їх привабливості для виборця).

Переваги пропорційної виборчої системи:

1) голоси виборців розподіляються пропорційно, мінімізується їх втрата;

2) враховуються інтереси різних суспільних груп;

3) відбувається сприяння розвитку партійної системи та партійної ідеології;

4) існує менше можливостей для фальсифікацій результатів волевиявлення громадян.

Недоліки пропорційної виборчої системи:

1) виборці голосують не за конкретних людей, а за партійний список, в якому можуть виявитися невідомі, некомпетентні, непопулярні політики;

2) відсутність тісного зв'язку, контактів між депутатами і виборцями;

3) доволі складна система підрахунку голосів;

4) до парламенту потрапляє багато політичних сил, що ускладнює процедуру формування парламентської більшості і часто робить уряд у країні нестабільним;

5) відсутність персональної відповідальності депутата перед виборцями за свої дії;

6) обмеження свободи дій депутата, його залежність від партійного керівництва, якому він завдячує своїм обранням.

3. Змішана виборча система – така процедура проведення виборів, яка включає елементи як мажоритарної, так і пропорційної виборчих систем. Дана виборча система застосовується, як правило, в тих державах, де йде пошук і становлення виборчої системи або необхідно досягти компромісу між принципом представництва у парламенті різних політичних сил та стабільністю сформованого ними уряду. Іноді змішані системи запроваджуються в модифікованому вигляді з перевагою тієї чи іншої виборчої системи.

В Україні з допомогою виборів громадяни обирають такі виборні органи і посади: Верховну Раду України, Президента України, обласні, районні, міські, селищні та сільські ради, міських, сільських і селищних голів.

Виборча система України зазнала суттєвої еволюції з часу проголошення незалежності нашої держави. Вибори до Верховної Ради України у 1994 р. проходили за мажоритарною системою абсолютної більшості, яка виявилася нерезультативною, вимагала

багато фінансів і часу через потребу у проведенні других турів голосування у одномандатних виборчих округах.

У 1998 р. та у 2002 р. вибори до парламенту України здійснювались за змішаною виборчою системою – 225 депутатів обиралися за мажоритарною виборчою системою відносної більшості, 225 депутатів – за принципом пропорційного представництва.

На чергових парламентських виборах 2006 р. та позачергових парламентських виборах 2007 р. волевиявлення громадян відбувалося за пропорційною виборчою системою із застосуванням жорстких виборчих списків.

На виборах Президента України застосовується мажоритарна система абсолютної більшості. Якщо жоден з кандидатів не набирає більше 50 % голосів виборців, то проводиться 2 тур виборів за мажоритарною системою відносної більшості, в якому беруть участь два кандидати, які набрали найбільшу кількість голосів виборців. Для перемоги у другому турі кандидату необхідно набрати просту більшість голосів виборців.

Що ж стосується виборчої системи, яка застосовується при виборах органів місцевого самоврядування в Україні, то тут тип виборчої системи залежить від виборного органу чи посади. Так, до 2006 р. всі депутати та голови місцевих рад обиралися за мажоритарною виборчою системою відносної більшості. З 2006 р. ситуація виглядає наступним чином: депутати обласних, районних і міських рад обираються за пропорційною виборчою системою із застосуванням жорстких списків; депутати сільських і селищних рад, сільські, селищні і міські голови обираються за мажоритарною виборчою системою відносної більшості.

Виборча практика України показала недоліки кожної з апробованих виборчих систем. Так, застосування мажоритарної виборчої системи призвело до фальсифікацій: продавалися окремі округи, здійснювався підкуп виборців, масштабно застосовувався адміністративний ресурс.

Пропорційна виборча система зменшила рівень фальсифікацій, однак висвітлила інші недоліки: у партійних списках з'являлися некомпетентні особи; складна система підрахунку голосів призвела до фальсифікації результатів; гальмується розвиток малих і середніх партій; відбувається покупка місць у партійних списках та ін.

Змішана виборча система, не подолавши вищезгадані недоліки мажоритарної і пропорційної виборчих систем, крім того, створила складнощі щодо порозуміння в парламенті між депутатами, обраними різним способом.

На основі проведеного аналізу усіх різновидів виборчих систем робимо висновок, що вибрана модель системи повинна бути ефективною і сприймалася людьми, а не була сліпо запозичена. Слід змінити виборче законодавство і місцеві ради потрібно, на нашу думку, обирати депутатів виключно на мажоритарні основі. Більшість місцевих

рад, обраних на пропорційні основи, є недієздатними. У Верховну Раду варіантами виборчої системи може бути або мажоритарна система, але із висунанням кандидатів лише від політичних партій, або пропорційна виборча система із відкритими партійними списками. Тоді кожна особа, яка стала народним обранцем, буде підзвітна найперше своїм виборцям і одночасно своїй партії.

References

[14] Жданов І. Яка виборча система необхідна Україні? // Дзеркало тижня. - № 44 (673). URL: <http://www.dt.ua/1000/1550/61173>

[15] Закон України „Про вибори Президента України” від 18 березня 2004 р. – К.: Парламентське видавництво, 2004. – 129 с.

[16] Закон України „Про внесення змін до Закону України „Про вибори народних депутатів України” від 7 липня 2005 р. // Відомості Верховної Ради. – 2005. – № 38-39. – С. 1454-1574.

[17] Копейчиков В.В. Правознавство. URL: <http://ebk.net.ua/Book/BookPravothnavstvo/Glava4/R2G4p6.htm>

[18] Панкевич Р. Проблеми типології виборчих систем. URL: <http://www.franko.lviv.ua/faculty/Phil/Visnyk/Visnyk4/Politologija/Pankevych.htm>

Політичне лідерство як мистецтво психологічного впливу

Мар'яна Школяр

Кафедра соціології та соціальної роботи, Національний університет «Львівська політехніка» shkolyar.maryana@gmail.com

Abstract. The phenomenon of leadership by means of explaining of psychological mechanisms of power relationships has been considered. The methods of dominion and the basic sources of power which the leader possess as a subject of the process of political leadership have been described.

Ключові слова – methods of dominion, psychological mechanisms of power, political leadership.

Американський психолог Джон Максвелл сформулював тезу: “Якщо ви не володієте здатністю чинити вплив, то ніколи не зможете повести за собою інших” [1, 23]; “...лідерство є впливом – не більше і не менше” [1, 26].

Метою статті є висвітлення психологічних механізмів впливу політичного лідера на своїх послідовників (громадян, електорат), з'ясування причин, умов, обставин, які визначають вибір лідером тих чи інших засобів впливу.

Сутністю політичного лідерства є влада, під якою розуміємо певний вид несиметричної соціальної взаємодії, яка полягає у здатності і можливості лідера чинити вплив на громадян за допомогою певних ресурсів та засобів.

В процесі політичних стосунків лідерами найчастіше використовують різні методи впливу. Зокрема, домінуючими можна назвати:

– надмірне опікунство, що проявляється в застосуванні навіювання, демонстрації зразків поведінки, вказуванні на способи вирішення проблем і т.д.;

– очевидне нав'язування своєї волі, застосування тиску, примусу, наказів, контролю і т.д.;

– маніпуляція, що здійснюється непомітно для послідовників через обман та схожі методи і т. д. [5, 21]

Однак, структуруючи в такий спосіб методи впливу, котрими володіє лідер, неодмінно слід встановити

різницю між примусом, що не завжди завдає шкоди стороні, котра підпорядковується, і насильством, коли вплив відбувається за умови послаблення чи знищення іншої сторони. Також слід акцентувати увагу на тому, що всі види впливу лідера на електорат є тиском, а різниця полягає лише у засобах та відповідних наслідках цього тиску.

Форми та методи тиску, котрі застосовує політичний лідер в своїй взаємодії з послідовниками, можна впорядкувати в певній послідовності: переконування → маніпуляція → примус → насильство.

Щодо даної схеми, то вектори у даному випадку не обов'язково мають свідчити про неминуче переростання однієї форми тиску в іншу, але скоріше про можливість такого переростання у випадку неефективності кожної з попередніх форм. В даній схемі застосований наступний напрямок впорядкування форм тиску (якісної зміни взаємодії): по-перше, від добровільних стосунків, що спираються на взаємну довіру (переконування), через добровільні стосунки, однак такі, що полягають у частковому або повному несвідомому становищі послідовників (маніпуляція), недобровільних але свідомих, обґрунтованих відчуттям загрози, втрат у випадку спротиву (примус) аж до цілковитої недобровільності і відсутності можливості вибору, що викликані застосуванням сили суб'єктом впливу (насильство). Коли мова йде про насильство, суб'єкт повністю ігнорує те, що переживає об'єкт такого впливу. По-друге, від абсолютної або мінімальної нешкідливості взаємодії для об'єкта впливу (переконування), через обмежену чи приховану шкідливість (маніпуляція), шкідливість відносно, умовну і при цьому таку, що її можна виправити (примус) аж до цілковитої, яку не можна виправити (насильство).

Важливим є питання, що схиляє лідерів до вибору тих чи інших форм впливу. Так, переконування є